

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

© 2014 ЛУНЬОВА В. А., ОНЕГІНА В. М.

УДК 330.341.1

Луньова В. А., Онегіна В. М. Особливості та проблеми інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств України

Метою статті є визначення ознак інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств та особливостей їх прояву в Україні. У статті систематизовано та узагальнено дослідження понять «розвиток» та «інноваційний розвиток» у сільському господарстві з метою визначення їх економічної сутності та передумов для впровадження у виробничу діяльність. На основі узагальнення визначення даних термінів розроблено авторський підхід до економічного змісту терміна та обґрунтовано ознаки інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано ключові проблеми, які стримують та перешкоджають ефективному формуванню інноваційної моделі розвитку. Продовжується процес деградації науково-дослідного потенціалу аграрного виробництва. Цей процес має бути переломним. Лише формування організаційно-економічних механізмів, як на рівні держави, так і на рівні підприємств, які б забезпечили попит на інновації, надійне фінансування науково-дослідних розробок, тісні взаємозв'язки у ланцюгу «наука – виробництво – ринок – споживання», виступає важливою умовою переходу сільськогосподарських підприємств України на інноваційну модель розвитку.

Ключові слова: розвиток, інновації, інноваційна модель розвитку, технічне забезпечення, виробництво.

Табл.: 5. **Бібл.:** 19.

Луньова Вікторія Анатоліївна – здобувач, кафедра економіки та маркетингу, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені П. Василенка (вул. Артема, 44, Харків, 61002, Україна)

E-mail: vikalun@mail.ru

Онегіна Вікторія Михайлівна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри економіки та маркетингу, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені П. Василенка (вул. Артема, 44, Харків, 61002, Україна)

E-mail: victoria_lincoln@mail.ru

УДК 330.341.1

Лунева В. А., Онегіна В. М. Особенности и проблемы инновационного развития сельскохозяйственных предприятий Украины

Целью статьи является определение признаков инновационного развития сельскохозяйственных предприятий и особенностей их проявления в Украине. В статье систематизировано и обобщено исследование понятий «развитие» и «инновационное развитие» в сельском хозяйстве с целью определения их экономической сущности, предпосылок для внедрения в производственную деятельность и анализа результатов. Разработан авторский подход к определению содержания и обоснованы признаки инновационного развития сельскохозяйственных предприятий. Определены ключевые проблемы, которые сдерживают и препятствуют эффективному формированию инновационной модели развития. Продолжается процесс деградации научно-исследовательского потенциала аграрного производства. Этот процесс должен стать переломным. Лишь формирование организационно-экономических механизмов, как на уровне государства, так и на уровне предприятий, которые бы обеспечили спрос на инновации, надежное финансирование научно-исследовательских разработок, тесные взаимосвязи в цепи «наука – производство – рынок – потребление», выступают важным условием перехода сельскохозяйственных предприятий Украины на инновационную модель развития.

Ключевые слова: развитие, инновации, инновационная модель развития, предприятие, сельское хозяйство, производство.

Табл.: 5. **Библ.:** 19.

Лунева Виктория Анатольевна – соискатель, кафедра экономики и маркетинга, Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени П. Василенко (ул. Артема, 44, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: vikalun@mail.ru

Онегіна Вікторія Михайлівна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедрою економіки та маркетингу, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені П. Василенка (вул. Артема, 44, Харків, 61002, Україна)

E-mail: victoria_lincoln@mail.ru

UDC 330.341.1

Lunyova Viktoriya A., Onegina V. M. Features and Problems of Innovative Development of the Agricultural Enterprises of Ukraine

The aim of the article is to determine signs of innovative development of agricultural enterprises and the characteristics of their manifestations in Ukraine. The article summarized and systematized the study of "development" and "innovation development" concepts in agriculture in order to determine their economic substance, the prerequisites for implementation in industrial activity. The author's approach was developed based on the definition of the content and features of substantiated innovative development of agricultural enterprises. The key issues that hinder and impede the efficient formation of an innovative model of development were identified. The process of deconstruction of the research capacity of agricultural production is continued. This process should be a turning point. Only the formation of organizational and economic mechanisms, both at the state level and at the enterprise level, which would provide the demand for innovation, reliable funding for research and development, close links in the chain "science – production – market – consumption", are an important condition for the transition of agricultural enterprises in Ukraine to an innovative development model.

Key words: development, innovation, innovative model of development, enterprise, agriculture, manufacturing.

Tabl.: 5. **Bibl.:** 19.

Lunyova Viktoriya A. – Applicant, Department of Economics and Marketing, Kharkiv P. Vasylenko National Technical University of Agriculture (vul. Artema, 44, Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: vikalun@mail.ru

Onegina Viktoriya M. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department, Department of Economics and Marketing, Kharkiv P. Vasylenko National Technical University of Agriculture (vul. Artema, 44, Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: victoria_lincoln@mail.ru

Перехід підприємств на інноваційну модель розвитку має виключне значення для забезпечення їх конкурентоспроможності в сучасному глобальному економічному середовищі. Сільське господарство в 2012 р. забезпечило створення 9,2% валової доданої вартості в економіці України, експорт сільськогосподарської та продовольчої продукції становив 17,9 млрд дол. США (28,3% експорту товарів країни) [19]. Від переходу сільськогосподарських підприємств на інноваційну модель розвитку залежатиме стан сільськогосподарського виробництва та продовольчої безпеки в економіці України.

Проблемам інноваційного розвитку аграрного виробництва присвячені наукові праці вчених-економістів, зокрема М. Коденської, Е. Крилатих, Л. Федулової, О. Шпикюляка та багатьох інших [1, 2, 4, 8, 9, 14, 16, 17]. Однак на практиці ще більшій частині вітчизняних сільськогосподарських підприємств не вдається стати на шлях інноваційного розвитку та налагодити високоефективне виробництво. Тому подальші наукові дослідження в напрямку підвищення попиту сільськогосподарських підприємств на інновації, доступності інновацій в умовах обмежених фінансових ресурсів, збереження та нарощення наукового потенціалу аграрного виробництва, ефективних форм зв'язків у ланцюгу «наука – виробництво» мають теоретичне та практичне значення.

Метою цієї статті є визначення ознак інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств та особливостей їх прояву в Україні.

Поняття «розвиток» трактують у декількох основних ракурсах: як процес, як сукупність змін та як результат [3, 6]. Вважаємо, найбільш відповідною основою для уточнення інноваційної моделі розвитку є її визначення як процесу закономірної зміни, переходу з одного стану в інший, більш досконалий; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого [12]. Отже, ознаками розвитку певного об'єкта, насамперед, є його кількісні та якісні зміни.

Для інноваційної моделі розвитку АПК, на думку Е. Крилатих, характерне комплексне використання наукоємних факторів виробництва в технологічній, організаційній, економічній та управлінській діяльності для забезпечення стійковисокої конкурентоспроможності продукції на внутрішніх та зовнішніх ринках [4]. Л. Федулова вважає, що характерним для інноваційного розвитку є зростання показників, забезпечених за рахунок реалізації інноваційних проектів і впровадження нововведень [13]. На думку Н. Чухрай, інноваційний розвиток підприємства – це досягнення стратегічних цілей і завдань підприємства через формування й реалізацію його інноваційного потенціалу [15].

Узагальнюючи дослідження різних наукових підходів щодо сутності інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, ми його розглядаємо як кількісні та якісні зміни продуктивних сил та економічних відносин, результатів господарської діяльності підприємств за рахунок впровадження інновацій. Основою інноваційного типу розвитку є взаємодія різних стадій науково-виробничого циклу: наука – виробництво – ринок – споживання.

Дослідження інноваційних процесів у сільськогосподарських підприємствах України потребують визначення ознак їх інноваційної моделі розвитку. Такими ознаками на етапі переходу до постіндустріальної стадії суспільно-економічного розвитку нами було визначено:

- ✦ переважання інвестицій підприємств у п'ятій та шостій технологічній укладі: комплексна автоматизація виробничих процесів; впровадження біотехнологій, нанотехнологій та низьковуглеводних технологій;
- ✦ підвищення продуктивності праці, ефективності використання земельних ресурсів, продуктивності тварин;
- ✦ підвищення стійкості господарської діяльності за рахунок нововведень та скорочення волатильності результатів господарської діяльності внаслідок природних чинників;
- ✦ скорочення фізичної праці та переважання інтелектуальної творчої праці, створення комфортних умов праці;
- ✦ зростання частки працівників з вищою освітою, висока вартість робочої сили;
- ✦ участь сільськогосподарських підприємств у фінансуванні науково-дослідних розробок;
- ✦ формування кластерів як форми гармонійного розвитку всіх суб'єктів агропродовольчого ланцюга; нарощення потенціалу наукових і дорадчих установ, утвердження ефективних форм їх взаємодії з сільськогосподарськими підприємствами;
- ✦ екологічно-збалансоване ведення виробництва (у т. ч. забезпечення збереження земельних і водних ресурсів, зменшення викидів забруднюючих речовин, покращення агроландшафтів);
- ✦ впровадження систем менеджменту якості, зростання обсягів органічної продукції та рентного доходу від виробництва продовольства у природних умовах.

Наразі підсилюються негативні фактори, які стримують інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств. До них належать: політична та економічна нестабільність, інфляція, підвищення вартості кредитних ресурсів, розрив господарських зв'язків, зростаючий бюджетний дефіцит та боргова криза. Негативно відбивається на впровадженні інновацій у вітчизняному сільському господарстві та інших сферах АПК затяжний процес формування ринку науково-технічної продукції. За даними експертів Інституту економічного прогнозування НАН України, з близько 40 тис. науково-технічних розробок, що виконуються в Україні щорічно, у виробництво впроваджується тільки 16%. При цьому сумарне фінансування однієї розробки становить в середньому лише 15 – 30 тис. грн [18]. У *табл. 1* наводиться кількість виконаних для сільського господарства наукових і науково-технічних робіт інноваційного типу.

Отже, кількість виконаних розробок інноваційного типу (особливо зі створення нових виробів, видів матеріалів, сортів рослин, порід тварин) має тенденцію до скорочення.

У *табл. 2* наводяться дані щодо кількості організацій та науковців, які виконували наукові дослідження і розробки для сільського господарства України. Кількість таких організацій та науковців за останні п'ять років також неухильно зменшувалася.

Питома вага витрат на наукові дослідження та розробки у ВВП у 2011 р. в Фінляндії дорівнювала 3,78%, Данії – 3,09, Німеччині – 2,84%, Франції – 2,25, Великобританії – 1,77% [11]. Питома вага витрат на наукові дослідження та розробки у ВВП в останні роки в Україні є катастрофіч-

Виконані наукові та науково-технічні роботи для сільського господарства в Україні, одиниць

Вид робіт	Кількість виконаних наукових і науково-технічних робіт за роками				
	2008	2009	2010	2011	2012
Науково-технічні роботи, усього	3763	3860	3825	3964	4379
у т. ч. зі створення:					
нових видів виробів	407	408	410	333	224
нових технологій	924	924	914	847	734
нових видів матеріалів	109	112	109	135	71
нових сортів рослин, порід тварин	544	560	525	518	471
нових методів, теорій	893	881	864	853	822
інші	886	975	1003	1278	2057

Джерело: складено авторами на основі [19].

Таблиця 2

Чисельність наукових кадрів та кількість організацій, які виконували наукові дослідження для сільського господарства України

Рік	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження і розробки	Чисельність науковців, осіб	Чисельність докторів наук, осіб	Чисельність кандидатів наук, осіб
2008	164	13091	265	1632
2009	162	12727	262	1597
2010	168	12540	268	1618
2011	161	10479	259	1439
2012	151	9951	267	1388

Джерело: складено авторами на основі [19].

но низькою: у 2008 р. вона становила 0,84%, у 2009 р. – 0,85, у 2010 р. – 0,82, у 2011 р. – 0,70, у 2012 р. – 0,75% [18]. Та, як свідчить зарубіжний досвід, зменшення питомої ваги витрат на наукові дослідження і розробки у ВВП нижче 0,9% призводить до невиконання наукою своєї пізнавальної функції [11].

Низькою залишається оплата праці в сільськогосподарських підприємствах України. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників у 2011 р. становила лише 1853 тис. грн, а у 2012 р. – 2077 тис. грн.

Слабка структурованість цілей і недостатність заходів прямої та непрямой підтримки інноваційної діяльності призвели до того, що кількість підприємств, які впроваджували інновації в економіці України, є дуже низькою. Цілком слушним є зауваження В. М. Петрова, що виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств, який визначає рівень розвитку АПК у сучасних умовах, великою мірою залежить не тільки від насичення технікою, а й наукомісткості цієї техніки, використання «ноу-хау» при її конструюванні та експлуатації, а також від енерго-економічних показників. На жаль, національне сільське господарство характеризується не лише надто великою техніко-технологічною відсталістю, використанням переважно ресурсоенергомістких технологій, а й негативними технологічними особливостями. Аграрні підприємства нині забезпечені лише на 40 – 60% основними видами сільськогосподарської техніки. Причому понад 90% з них відпрацювали амортизаційний строк. Для нормального та високоєфективного функціонування вітчизняного сільського господарства і досягнення необхідних обсягів ви-

робництва валової сільськогосподарської продукції основних засобів потрібно не менше ніж на 400 – 500 млрд грн [10]. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, протягом останніх 10 – 12 років щорічне списання техніки сільськогосподарськими підприємствами у вісім – десять разів перевищувало її закупівлю. Через високий ступінь спрацьованості щороку не використовують четверту частину тракторів і комбайнів, а витрати на відновлювальні ремонтні роботи зростають на 4 – 5% [5]. У табл. 3 наводяться дані щодо наявності техніки у сільськогосподарських підприємствах України. Так, за 2008 – 2012 рр. кількість тракторів знизилась на 27,8%, а з розрахунку на 1000 га ріллі – на 11,1%, кількість комбайнів зернозбиральних – на 18,2%, кукурудозбиральних – на 32,9%. З розрахунку на 1000 га посівної площі відповідної культури зменшення кількості комбайнів становило: кукурудозбиральних – 50%, картоплезбиральних – майже 30%, бурякозбиральних – 50%.

Потужність двигунів тракторів у 2000 р. становила 20611 кВт, а у 2012 р. – 12942 кВт. Рівень завантаженості тракторів в Україні є набагато більшим, ніж у країнах ЄС: в Україні на 1000 га ріллі у 2012 р. припадало 8 тракторів, тоді, як у Німеччині – 79,4, в Італії – 242,2 [7].

Низьке технічне забезпечення сільськогосподарського виробництва призводить до порушення своєчасності та якості операцій по вирощуванню та збиранню врожаю. У табл. 4 наведені індекси обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Так, річні обсяги виробництва в сільськогосподарських підприємствах досягали змін більше, ніж на третину.

Таблиця 3

Наявність та забезпеченість сільськогосподарських підприємств України окремими видами сільськогосподарської техніки, тис. шт.

Вид техніки	Рік					
	2008	2009	2010	2011	2012	2012 р. у % до 2008 р.
Трактори усіх марок, шт.	177401	168532	151287	147131	150740	72,2
із розрахунку на 1000 га ріллі, шт.	9	9	8	8	8	88,9
<i>Комбайни:</i>						
Зернозбиральні, шт.	39091	36783	32750	32062	31997	81,8
із розрахунку на 1000 га посівної площі зернових, шт.	4	3	4	4	4	100
Кукурудзозбиральні, шт.	3174	2857	2548	2295	2131	67,1
із розрахунку на 1000 га посівної площі кукурудзи, шт.	2	2	1	1	1	50
Картоплезбиральні, шт.	1360	1257	1694	1660	1632	120,0
із розрахунку на 1000 га посівної площі картоплі, шт.	57	48	59	49	40	70,2
Бурякозбиральні машини	5774	5083	4240	3848	3557	61,6
із розрахунку на 1000 га посівної площі буряків, шт.	18	18	9	8	9	50,0

Джерело: складено авторами на основі [19].

Таблиця 4

Індекси валової продукції сільського господарства в Україні за 2008 – 2012 рр., % (до попереднього року)

Показник	Рік				
	2008	2009	2010	2011	2012
Індекс валової продукції сільського господарства	117,1	98,2	98,5	119,9	95,5
Індекс валової продукції у сільськогосподарських підприємствах	136,3	94,9	97,7	128,7	93,4

Джерело: складено авторами на основі [19].

Урожайність сільськогосподарських культур (табл. 5), не дивлячись на підвищення, залишається нижчою в Україні від рівня розвинених країн у 2-3 рази. Так, у Франції врожайність пшениці доходить до 80 ц / га, середня врожайність зернових культур в Україні складає 31,9 ц/га.

Суттєві коливання як обсягів виробництва, так і рівня врожайності сільськогосподарських культур є ознакою високої залежності результатів сільськогосподарського виробництва від погодних чинників, низького рівня впровадження інноваційних розробок з більш якісного, стійкого до несприятливих погодних умов посівного матеріалу та сучасних агротехнологій. Регулярний моніторинг агрохімічного стану ґрунтів дозволить найбільш точно визначити

потребу ґрунту в основних макроелементах, застосовувати сучасні препарати, ефективно боротися з шкідниками, що, у свою чергу, позитивно позначиться на кількості і якості отриманої культури. Використання новітнього посівного матеріалу, елементів передових прогресивних агротехнологій дозволять аграріям вийти на стабільно високий рівень врожайності.

Сучасна політика держави та стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств, з одного боку, породжують подальше техніко-технологічне відставання агропромислового виробництва, а з іншого – зумовлюють деструкцію існуючого вітчизняного науково-дослідного потенціалу та ресурсного потенціалів аграрного виробництва.

Таблиця 5

Урожайність сільськогосподарських культур в Україні, ц/га

Назва культур	Рік				
	2008	2009	2010	2011	2012
Зернові та зернобобові культури	34,6	29,8	26,9	37,0	31,2
Технічні культури, у т. ч.:					
цукрові буряки (фабричні)	356,2	314,9	279,5	363,3	410,8
олійні культури	16,4	15,6	15,2	18,4	16,9
Овочі та баштанні культури	173,9	182,8	173,6	195,0	199,2
Кормові культури	309,4	303,9	276,5	316,6	302,6

Джерело: за даними Держстату [19].

ВИСНОВКИ

Таким чином, за досліджуваній період (2008 – 2012 рр.) в Україні спостерігаються лише окремі часткові ознаки інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Не інновації, а зміни у структурі сільськогосподарського виробництва за рахунок переважного розвитку виробництва технічних і зернових культур стали вагомим чинником зростання сільськогосподарських підприємств. Продовжується процес деструкції науково-дослідного потенціалу аграрного виробництва. Цей процес має бути переломним. Формування організаційно-економічних механізмів, як на рівні держави, так і на рівні підприємств, які б забезпечили попит на інновації, надійне фінансування науково-дослідних розробок, тісні взаємозв'язки в ланцюгу «наука – виробництво» виступають важливою умовою переходу сільськогосподарських підприємств України на інноваційну модель розвитку. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Дементьев В. В.** Чому Україна не інноваційна держава: інституційний аналіз / В. В. Дементьев, В. П. Вишневський // Економічна теорія. – 2011. – № 3. – С. 5 – 20.
- 2. Коденська М. Ю.** Інвестиційні пріоритети в аграрно-промислому виробництві / М. Ю. Коденська // Економіка АПК. – 2010. – № 5. – С. 49 – 53.
- 3. Коротков Э. М.** Антикризисное управление : учебник / Э. М. Коротков. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 432 с.
- 4. Крылатых Э. Н.** К разработке долгосрочной концепции инновационного развития АПК РФ / Э. Н. Крылатых // Роль инноваций в развитии агропромышленного комплекса. – М. : ВИАПИ им. Никонова: «Энциклопедия российских деревень», 2008. – С. 3 – 4.
- 5. Кузьмін О. Є.** Інвестиційна та інноваційна діяльність : монографія / О. Є. Кузьмін, С. В. Князь та ін. – Львів : ЛБІ НБУ, 2003. – 233 с.
- 6. Куклінова Т. В.** Розвиток малих та середніх підприємств: проблеми аналізу та ефективності / Т. В. Куклінова // Вісник Хмельницького національного університету. – Секція: Економічні науки. – 2007. – № 4. – Т. 1 – С. 193 – 196.
- 7. Могилова М. М.** Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі / М. М. Могилова, Я. К. Білоусько, Г. М. Підлісецький // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С. 61 – 67.
- 8. Онегіна В. М.** Складові інноваційної моделі розвитку аграрного виробництва в Україні / В. М. Онегіна // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2010. – Вип. 9/2 (44) – С. 135 – 139.
- 9. Петрина М.** Базові умови створення інноваційної моделі розвитку економіки України / М. Петрина // Економіка України. – 2006. – № 8. – С. 35 – 47.
- 10. Петров В. М.** Інноваційні пріоритети технічної політики в АПК / В. М. Петров // Економіка АПК. – 2005. – № 7. – С. 11 – 17.
- 11. Письменний В. І.** Проблеми фінансування науки в Україні та світі в умовах формування системи економіки знань / В. І. Письменний, В. В. Письменний // Вісник Сумського НАУ. Серія «Економіка і менеджмент». – 2013. – Вип. 5 (56). – С. 20 – 26.
- 12.** Советский энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1982. – 1600 с.
- 13. Федулова Л. І.** Тенденції становлення новітнього технологічного укладу світової економіки та роль управління інтелектуальною власністю / Л. Федулова, Л. Цибульська // Економіка України. – 2011. – № 12. – С. 23 – 35.
- 14. Федулова Л.** Технологічна готовність економіки України до нових викликів в умовах відсутності технологічної політики / Л. Федулова // Економіка України. – 2010. – № 9. – С. 12 – 26.
- 15. Чухрай Н.** Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове та логістичне забезпечення / Н. Чухрай. – Львів : Нац.ун-т «Львівська політехніка», 2002. – 316 с.
- 16. Шпикуляк О. Г.** Етапність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності / О. Г. Шпикуляк, С. В. Тивончук, О. М. Супрун // Економіка АПК. – 2011. – № 12. – С. 109 – 116.
- 17. Шубравська О.** Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічний аспект / О. Шубравська // Економіка України. – 2012. – № 1. – С. 27 – 35.
- 18.** Результати наукових досліджень / Інститут економіки та прогнозування НАНУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ief.org.ua>
- 19.** Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

REFERENCES

- Chukhrai, N. *Formuvannya innovatsiinoho potentsialu pidpriemstva: marketynhove ta lohystychnе zabezpechennia* [Formation of the innovative potential of the company: marketing and logistic support]. Lviv: Lvivska politehnika, 2002.
- Dementiev, V. V., and Vyshnevskiy, V. P. "Chomu Ukraina ne innovatsiina derzhava: instytutsiyni analiz" [Why not Ukraine innovative economy: institutional analysis]. *Ekonomichna teoriia*, no. 3 (2011): 5-20.
- Fedulova, L., and Tsybul'ska, L. "Tendentsii stanovlennia novitnyoho tekhnolohichnoho ukladu svitovoi ekonomiky ta rol upravlinnia intelektualnoi vlasnistiu" [Tendencies of modern technological structure of the world economy and the role of intellectual property]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 12 (2011): 23-35.
- Fedulova, L. "Tekhnolohichna hotovnist ekonomiky Ukrainy do novykh vyklykiv v umovakh vidsutnosti tekhnolohichnoi polityky" [Technological readiness of Ukraine's economy to new challenges in the absence of technological policy]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 9 (2010): 12-26.
- Kuzmin, O. Ie., and Kniaz, S. V. *Investytsiina ta innovatsiina diialnist* [Investment and innovation]. Lviv: LBI NBU, 2003.
- Kuklinova, T. V. "Rozvytok malykh ta serednykh pidpriemstv: problemy analizu ta efektyvnosti" [Development of SMEs: Issues of analysis and efficiency]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 1, no. 4 (2007): 193-196.
- Korotkov, E. M. *Antikrizisnoe upravlenie* [Crisis management]. Moscow: INFRA-M, 2003.
- Krylatykh, E. N. "K razrabotke dolgosrochnoy kontseptsii innovatsionnogo razvitiia APK RF" [By developing long-term vision of innovative development RF APC]. In *Rol innovatsiy v razvittii agropromyshlennogo kompleksa*, 3-4. Moscow: Entsiklopediia rossiskikh dereven, 2008.
- Kodenska, M. Yu. "Investytsiini priorytety v ahrarno-promyslovomu vyrobnytstvi" [Investment priorities in the agro-industrial production]. *Ekonomika APK*, no. 5 (2010): 49-53.
- Mohylova, M. M., Bilousko, Ya. K., and Pidlisetskyi, H. M. "Materialno-tekhnichne zabezpechennia ahrarnoi haluzi" [Logistic support for the agricultural sector]. *Ekonomika APK*, no. 2 (2013): 61-67.
- Onehina, V. M. "Skладovi innovatsiinoi modeli rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva v Ukraini" [The components of the innovative model in development of agriculture in Ukraine]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, no. 9/2 (44) (2010): 135-139.
- Petrov, V. M. "Innovatsiini priorytety tekhnichnoi polityky v APK" [Innovative technology policy priorities in agriculture]. *Ekonomika APK*, no. 7 (2005): 11-17.
- Pysmennyi, V. I., and Pysmennyi, V. V. "Problemy finansuvannia nauky v Ukraini ta sviti v umovakh formuvannia systemy ekonomiky znan" [Problems of funding science in Ukraine and worldwide in the formation of a knowledge economy]. *Visnyk Sumskoho NAU. Seria «Ekonomika i menedzhment»*, no. 5 (56) (2013): 20-26.